

ÉRTESÍTŐ.

A székesfővárosi könyvtár és múzeum szervezetének megállapítása céljából Szabó Károly tanácsnok, a VII. tanügyi osztály vezetője 1899 márczius hó 8-ára anketet hívott össze, melyre megjelentek Csiky Kálmán, Fejérpataky László, Hampel József, Havass Rezső, Kudora Károly, Kuzsinszky Bálint, Szalay Imre, Toldy László és Festetich Géza gróf. A fővárosi múzeum szervezése dolgában az anket meghallgatván Kuzsinszky Bálint tervezetét, előterjesztésére, miután előzetesen a *Tanács* hozzájárult, a *közgyűlés* 1899 április hó 26-án a következő határozatot (637/99. kgy. sz.) hozta:

A tanács indokolt előterjesztése alapján a közgyűlés egy fővárosi múzeumnak és könyvtárnak létesítését és berendezését elvben elhatározta s ehhez képest már most elrendeli, hogy a múzeum és könyvtár egyesítendő és egységes vezetés alá lesz helyezendő. Miután azonban az egyesítés kivételét a mai helyi viszonyok egyelőre megakadályozzák, ennél fogva kijelenti a közgyűlés, hogy a múzeum és könyvtár ideiglenesen különválasztandó, még pedig olyképp, hogy a könyvtár maradjon meg jelenlegi helyiségében, a múzeum pedig az e célra már az 1896. évi 349. sz. közgy. határozattal kijelölt városligeti múcsarnok-épületben helyeztessék el. Elhatározza továbbá a közgyűlés, hogy a könyvtár részére kizárólag csak közigazgatási és a főváros történetére vonatkozó munkák szereztesse be, különös figyelmet fordítva a különböző könyvtárakban levő s a főváros történetére vonatkozó okiratoknak eredetiben, esetleg másolatban való megszerzésére s hogy a könyvtár használata akként lesz szabályozandó, hogy az ne csak délelőtt, de a délutáni órákban is bárki részéről hozzáférhető legyen. A múzeum akként lesz szervezendő, hogy annak kiegészítő részét képezze az aquincumi múzeum is olyképp, hogy ez jelenlegi helyén megmaradjon s hogy a városligeti múcsarnok-épületben helyeztesse el a már meglevő s nagyrészt szétosztottan az egyes hivatalos helyiségekben elhelyezett, valamint a múzeum dotációjára két

éven át előirányzott 3000—3000 forint terhére beszerzett tárgyak, kiegészítve azt Budapestre vonatkozó mindazon emlékekkel, melyek a város multjára, fejlődésére, a legrégebb kortól kezdve a mai napig világot vetnek, nem zárva ki a jelen állapotokat föltüntető tárgyakat sem, melyek a jövő szempontjából érdekesek lehetnek; továbbá kiegészítve azt a főváros specziális ásvány-, növény- és állatvilágának gyűjteményével. Ugyancsak a tanács előterjesztésére a közgyűlés a könyvtár ideiglenes kezelésével Toldy László dr. főlevéltárnok urat, a múzeum ideiglenes vezetésével pedig évi 400, szóval négyszáz forint tiszteletdíj mellett Kuzsinszky Bálint dr., tanár urat bizza meg. Egyalkalommal, minthogy a városligeti múcsarnok-épület összes helyiségei folyó évi április hava végével ismét teljesen a főváros rendelkezésére állanak, elrendeli a közgyűlés, hogy az egyes hivatalos helyiségekben szétosztottan elhelyezett összes múzeális tárgyak összeiratván, május hava elsejével a nevezett épületbe átszállíttassanak s ezzel egyidejűleg a múzeum berendezése is megkezdessék. Végül a múzeum és könyvtár ügyeinek vezetésére a közgyűlés egy múzeumi és könyvtárbizottságot küld ki, mely bizottságban való szíves részvételre Szalay Imre min. tanácsos, nemzeti múzeumi igazgató úr, Hampel József dr. és Fejérpataky László dr., múzeumi igazgatóúr urak, Heller Ágoston akadémiai könyvtárnok, Kudora Kálmán egyetemi könyvtárór urak, Szendrei János dr., min. titkár és Nagy Géza múzeumi segédőr urak, továbbá a törvényhatósági bizottság tagjai sorából: Csiky Kálmán dr., Havass Rezső dr., Heltai Ferencz, Kaas Ivor báró, Mátyus Arisztid, Mezei Mór dr., Liphay Béla báró és Sigray Pál urak kéretnek föl. Az elnöki teendők ellátásával a tan. VII. ügyosztály vezetője, a jegyzői teendők ellátásával pedig ugyanezen osztály jegyzője bízatik meg oly hozzáadással, hogy a bizottmánynak hivatalból tagjai lesznek még a statisztikai hivatal igazgatója, a főlevéltárnok s a múzeum ideiglenes vezetője. Hogy pedig a múzeum és könyvtár szervezete

mielőbb végleg megállapítható legyen, utastja a közgyűlés a tanácsot hogy a főntnevezett bizottmány, valamint a múzeumi vezető közbenjöttével, a főntebb kifejtett irányelvek alapján a szervezeti szabályzatot mielőbb dolgozza ki s azt még oly időben terjessze elő, hogy az a jövő év elejével életbeléptethető legyen.

A fővárosi múzeum- és könyvtárbizottság 1900 márczius hó 3-án Faller Ferencz tanácsnok elnökte alatt alakuló ülést tartott. Jelen voltak Csiky Kálmán, Havass Rezső, Hampel József, Heller Ágoston, Kaas Ivor báró, Kőrössy József, Kuzsinszky Bálint, Mátyus Aristid, Nagy Géza, Toldy László és Festetich Géza gróf. A múzeum ügyéről Kuzsinszky Bálint felolvasta jelentését, mely következőkép szolt:

Miután a székesfőváros közgyűlése a mult év folyamán a városi múzeum szervezésével megbizott s a múzeum helyül, legalább egy időre — a mi azonban igen hosszú lehet — a városligeti 1885. évi kiállítási múcsarnokot jelölte ki, első feladatomnak tekintetem, hogy abban lehetőleg az összes föllelhető muzeális anyagot összegyűjtsem.

Igen sokat már ott találtam, ezek az 1896. évi ezredéves kiállítás fővárosi pavillonjából odakerült tárgyak voltak; nevezetesen: modellek, rajzok, zászlók, okmánymásolatok, szerszámok, szekrények, a pecsétnyomók gipszlenomatait bele nem számítva, éppen 200 darab. Ezek közül azonban ma 44 darab nincs a múcsarnokban, egyes darabokat vagy egyes intézetek, mint a statisztikai hivatal, a tűzoltóság vittek el, másokat meg azért szállítottak el, hogy a madridi és párisi kiállításokra küldjék. Mindezen kiállítási tárgyak között kétségkívül sok olyan becses darab van, mely megérdemli, hogy a fővárosi múzeumban helyet foglaljon. De másrészt vannak, melyek már helyszüke miatt sem odavalók, így nevezetesen a modern épületek modelljei, melyek közül csak az elevátor és a központi vásárcsarnok maradhat a múzeumban, ellenben a szőlőtelep, a Marchenke-féle domborkép, a Tuboly-féle panoráma, a kórházak, kaszárnyák, a legtöbb statisztikai kimutatás, helyzetrajz megőrzésére más helyet kell keresni. Kértem is a tek. Tanácsot, hogy e célra a központi városházában jelöljön ki helyet, a mi, mint remélem, legközelebb megtörténik.

Időközben a kiállításról visszamaradt tárgyakhoz a múcsarnokba kerültek még: 1 térkép, az elevátor bádogmintája, Kossuth Lajos ravatalára küldött 986 koszorú szalagjai, 5 ezüstkoszorú, 3 bronzkoszorú, 1 tömör bronz pálmaág, 32 darab kisebb-nagyobb vasbádogkoszorú, 1 gyöngykoszorú, 8 művirágkoszorú, továbbá Kreith Béla gróf ajándékeként egy vaskoszorú, a budai Szent Háromság-tér barlangjaiból kikerült 83 darab különböző régiség s végül 6 menedékházi terv. A múcsarnokban talált tárgyak összege ezek szerint, midőn a múzeum vezetését átvettem, 1328 darab volt.

A tek. Tanács, hogy az összegyűjtés munkáját megkönnyítse, 23595/1899—VII. sz. határozatával elrendelte, hogy minden hivatal írja össze a nála található muzeális tárgyakat s a jegyzéket közölje velem, a mi részben meg is történt.

A legnagyobb tömeget a levéltár, illetve könyvtár szolgáltatta, melynek vezetője Toldy László dr. főlevéltárnok úr évek óta buzgalommal gyűjtött és vásárolt tárgyakat a múzeum számára. Az ő révén került a múzeumba: 396 fénykép, 16 nyomtatványlap, 5 térkép, 3 címerkép, 169 metszet, 343 könyvomat, 4 album, 8 aquarell, 3 rajz, 2 olajfestmény, 1 mozaikkép, 45 különböző tárgy, köztük: 1 lószerszám, 1 díszpaizs, a zöld vadász domborképe a Petőfi-utczából, 4 feszület, Kossuth gipszmellszobra, 1 czinntányér, 2 régi szavazó urna, 1 vastábla, 1 ezüst asztaldisz, 1 tambourbot, 3 zászlórúd, 9 láncgolyó, 1 bársonyvánkos, 1 ezüst paprikatartó, 1 burnótszelence, 1 bronzserleg, 1 bronzcsengettyű, 1 szavazóurna ezüstműből, 2 kard, 3 constablerbot, 1 puskaoptartó, 1 szarútábla, 3 kulcs, 2 csipke és 2 pecsétlenyomat, végül 316 darab pecsétnyomó és 619 darab érem, összesen 1930 darab.

A múzeumba kerültek továbbá:

1. a gazdasági hivatalból: 23 darab czéhláda, melyekben az iratok és könyvek között találtam 65 darab muzeális, a czéhekre vonatkozó tárgyat; továbbá 8 czéházászló, 9 egyéb selyemzászló, 6 zászlószalag, 1 czéhkanna, 1 czéhczegér, 1 könyvmdai kőlap, 1 harang, 12 városi taraczk, 8 zászlótartó szíj, 2 darab selyemre festett Kossuth-czímer, 4 gipszminta, összesen 151 darab;

2. a mérnöki hivatal igazgatói osztályából: 30

darab térkép, metszet, rajz és fénykép; 2 darab olajfestmény és 5 darab pecsétnyomó, összesen 37 darab;

3. a mérnöki hivatal földmérési osztályából: 21 darab régi térkép, 1 darab színes gipszdomborkép, összesen 22 darab;

4. a IV. kerületi adószámviteli hivatalból: 25 darab adóív 1848-ból;

5. a polgármesteri hivatalból: a régi Váczi utca fényképe, a közvágóhid fényképe, 15 darab tervrajz a közvágóhidhoz 1868-ból, összesen 17 darab;

6. az 1899 július 31-én tartott Petőfi-ünnepélyről: 41 koszorúszalag és egy bőrkoszorú, összesen 42 darab. Végül

7. az Ujépület gipszmodellje;

8. a lerombolt belváros 17 házának gipszmodelljei;

9. mintegy 50 darab építészeti részlet régi pestbudai épületekről.

Egy időre ezen rengeteg anyag leltározása elég munkát adott, annyival inkább, mert egyidejűleg a múzeumba nem tartozó képek kiselejtezését is végeztem, a múzeumi anyagot pedig — külön czédulalapok segítségével — azon csoportok szerint osztályoztam, a mely csoportokból a múzeum állani fog, hogy már mindjárt elejétől fogva lássam, mi a pótolni való. Sajnos, úgy tapasztaltam, hogy a pótlendő anyag többszörösen nagyobb, mint az, mely ez idő szerint együtt van.

A személyi kiadásokat leszámítva az 1899. évi 3000 frtos dotatióból, 1256 frt 63 krajczár állott még rendelkezésre, midőn átvettem a múzeum vezetését. Tágabb terű beszerzésektől tartózkodtam, inkább arra törekedtem, hogy minden tárgy, a mit a múzeum megszerez, olyan legyen, mely a legszembeszökőbb hiányokat pótolja. Maradt is a múlt év végén 557 frt 30 kr. megtakarított összeg, mely az idejéig áthozatott. A mai napig 1229 frtra rúgnak az általam eszközölt tárgyi kiadások. Ebből apró vásárlásokra kereskedőknek jutott 51 forint s vegyes kiadásokra, szállításokra a tek. Tanács előlegül 100 forintot utalványozott kezeimhez. A többi összeget aztán photographiai felvételekre és vízfestmények készítésére fordítottam. Láttam ugyanis, hogy a régi épületek hosszú sora nincs még lefényképezve s mert attól féltem, hogy a mint a múltban meg-

történt, a jövőben is megtörténhetik, hogy ezek nyomtalanul eltűnnek, mert mire a bontásról értesülés jő, rendszerint nincs kő kövön, legczélszerűbbnek találtam, hogy ha a régi nevezetes házakat jegyzékbe foglalom s azokat haladéknélkül lefényképeztetem. Mintegy 200 darab ilyen felvétel készítésére kértem a tek. Tanácstól felhatalmazást, de a tek. Tanács csak 100 darabot engedélyezett, melyeket aztán Weinwurm Antal el is készített, a felvétel darabját 5 forintjával számítva. Alig lévén azonban összeegyeztethető a fővárosi múzeum képzelt niveaujával, hogy falain fényképek lógjanak, — melyek különben sem tartósak — az a tervem, hogy azok idővel aquarellekkel pótoltassanak. Meg is tettem az első kísérleteket s a múzeum máig 38 darab vízfestésű kép birtokába jutott, melyeket Barys Adolf, Cserna Károly, Sándor Béla és Gerdenich Claudine készítették. A rájuk költött összeg 578 forint, úgy hogy egy-egy kép átlagos ára 15 forint.

Elsőrangú aquisitiót jelentene a fővárosi múzeumra, hogyha Barabás Miklós aquarelljei közül azokra, melyek fővárosi vonatkozásúak, szert tehetne. Tettem is ez irányban előterjesztést a tek. Tanácsnak, melyben 9 aquarell és 2 kőnyomat megszerzését ajánlom 1150 forintért s ezen összegre — minthogy a múzeumi dotációból nem telik — póthitelt kérek, a mely póthitel azonban a régészeti ásatások LXXXVII. tétele alatt központban tavaly mutatkozó megtakarításban fedezetet találhat.

Az általam megszerzett tárgyak: 1 metszet, 1 tusrajz, 1 könyomat, 39 vízfestmény, 5 pecsétnyomó, 2 kard s 100 darab fénykép; összesen 149 darab.

Mint ajándékok érkeztek a múzeumba: Jankovich Gyulától Szarvas Gábor gipszmellszobra, Török Árpádtól keretbe foglalva 3 régi metszet és 1 érem, Heuffel Adolftól az ezredéves kiállítás helyszínrajza, Toldy Lászlótól az 1885. évi kiállítás helyszínrajza, Szumrák Páltól 2 darab aquarell, 10 fénykép, 4 metszet, 4 könyomat, 1 térkép, 2 kötet könyv s Herdliczka Arnold órnagytól 1 pecsétnyomó; összesen 31 darab.

Mindent összefoglalva, a múcsarnokban a mai napon 3760 darab tárgy őriztetik.

A múzeum berendezésének megkezdéséről eddig már csak azért sem lehetett szó, mert az

épület tatarozása kívül-belül még mindig folyik. De remélhetőleg ezzel is elkészülnek egyszer s akkor nincs akadály, hogy legalább a meglevő anyagnak az a része, mely múzeumba való, illő módon elhelyezessék a termekben.

Az idei 3400 forintos dotáció, melyből 1203 forintot a személyi kiadások fölemésztének, nagyobb részében bizonyára a bútorzatra, képkere-tekre, modellek föállítására és kijavítására fog kelleni; arra, hogy a hiányokat újabb tárgyakkal is pótoljuk, számításom szerint legfőlebb 1200 forint marad. Le is mondtam arról, hogy a múzeum a maga egészében egyhamar elkészülhet; egyelőre arra töreksem, hogy még ez évben legalább az az osztálya készüljön el teljesen, mely Budapestet egészében és részeiben, régi épületeit, tereit képekben, modellekben, fenmaradt építészeti részleteiben bemutatja. Az eddig készített festmények is ezen osztály köréből valók; a hiányok azonban itt is még mindig igen nagyok s igen kétséges, hogy az említett 1200 forint azok pótlására elegendő lesz-e? Ezen osztályon kívül még leghamarább elkészülhet a régi térképek csoportja s az, melybe a város adminisztrációjára, czéhéletére vonatkozó emlékek tartoznak. A mi idevágó anyag ugyanis található volt, azt már mind összegyűjtöttem. A város iskolaéletét, jelentékenyebb technikai alkotásait feltüntető csoporttal legalább addig kell várni, míg a párisi kiállításra küldött tárgyak vissza-kerülnek. A képtár is, melybe kizárólag a városi vonatkozású olajfestmények kerülnek, könnyen megvalósítható, mihelyt a képeket a hivatalok, a hol ez idő szerint díszlenek, rendelkezésre bocsátják. Leghiányosabbak a városszabályozási tervek, az egyházi emlékek, a város történelmi vonatkozású képeinek és emlékeinek és a főváros körül érdemeket szerzett férfiak galeriájának tervezett csoportja. Ezek megalkotása igazán attól függ, kész-e és mennyivel kész a főváros hatósága a múzeum dotációját emelni.

A Tanács a bizottság előterjesztésére aztán 1900 szeptember hó 13-án 26,574. sz. alatt a következő határozatot hozta:

A fővárosi múzeum- és könyvtárbizottság előterjesztése alapján tudomásul veszi a Tanács Kuzsinszky Bálint dr.-nak, a fővárosi múzeum ideiglenes igazgatójának azon jelentését, melylyel a fővárosi múzeum berendezése érdekében

eddig történekről beszámol s az összegyűjtött anyagot ismerteti.

Nevezetesen tudomásul veszi a Tanács, hogy az egyes hivatalokban szétszórta elhelyezett összes múzeális tárgyak összeirattak, s ezek közül az alkalmasak, s a múzeum ideiglenes igazgatója által kiválogatottak, a múzeum elhelyezésére szolgáló városligeti régi műcsarnok-épületbe át is szállítottak.

Ilykép nagyjában már együtt lévén az anyag, mely a fővárosi múzeumnak alapját fogja képezni, s melylyel a múzeum berendezése megkezdhető lesz, a bizottság előterjesztése alapján kimondja a Tanács, hogy első sorban a múzeumnak az az osztálya rendeztessék be teljesen, mely Budapestet egészében és részeiben, régi épületeit, tereit képekben, modellekben, fenmaradt építészeti részleteiben bemutatja. Ez osztályon kívül berendezendő lesz még a régi térképek csoportja s az, a melybe a város adminisztrációjára és czéhéletére vonatkozó emlékek tartoznak.

Tudomásul veszi továbbá a Tanács, hogy ezenfelül még a képtár volna berendezhető, a melyben a bizottság javaslata szerint első sorban a Benczur-féle nagy történelmi festmény nyerne elhelyezést. Az e felett való döntést azonban a Tanács függőben tartja azon időre, a mikor a tan. VII. ügyosztály a már nyert felhíváshoz képest előterjesztést fog tenni arra nézve, vajjon a teli hidegekre való tekintettel olajfestménynek a fővárosi múzeum épületében való elhelyezése megengedhető-e?

A múzeum céljaira a folyó évben rendelkezésre álló, valamint a jövőben rendelkezésre bocsájtandó összegek első sorban a fentemlített három osztály s illetőleg a képtár berendezésére, s az ezen osztályokból hiányzó tárgyak pótlására lesznek fordítandók. Minthogy azonban kívánatos, hogy mindezen pótlások és beszerzések bizonyos terv szerint történjenek, felhívja a Tanács Kuzsinszky Bálint dr. igazgató urat, hogy ezen beszerzésekről mielőbb tájékoztató programot mutasson be, megjelölve ebben a beszerzéseknek szükségesség szerinti sorrendjét, s meghatározva egyúttal ama összeget is, a melyre a legközelebbi jövőben e célból szükség lesz.

A múzeum elhelyezésére szolgáló városligeti

régi műcsarnok-épület kellő tatarozása időközben megtörténvén, a bizottság erre vonatkozó előterjesztése tárgytalan s ez ügyben további intézkedés szüksége fenn nem forog.

Végül tekintettel arra, hogy a meglevő tárgyak közül némelyek nem valók a múzeumba s ott már helyszűke miatt sem helyezhetők el, a Tanács ezen tárgyak elhelyezésére kijelöli a központi városháza II. emeletén levő azon termet, mely a templom-traktusnak felel meg. Ehhez képest felhívja a Tanács a tan. VI. ügyszót, hogy az átengedett teremnek rendelkezésre bocsátása iránt intézkedjék.

A régészeti szakbizottmány 1900 május hó 10-én Festetich Géza gróf tanácsjegyző előnöklété alatt ülést tartott, melyben részt vettek: Bencze Benő, Halász Gyula, Hampel József, Havass Rezső, Kunvári Fülöp, Kuzsinszky Bálint, Mátyus Aristid, Sigray Pál és Szendrei János. Kuzsinszky Bálint dr. mint az aquincumi ásatások vezetője, az ülésben az 1899. évről a következő jelentést olvasta fel:

A régészeti szakbizottság mult évi márczius 22-én tartott megállapodásához képest tavaly a Dunához vezető kocsit mentén a Papföldnek még parlagon heverő azon darabja ásatott fel, mely a korábban feltakart épületcsoport és a palæstra között elterült. Az ásatások június 8-ától július 29-éig, 8 héten át folytak s napszám fejében 677 frt 25 krt fizettünk ki. A 2305 □ m. felásott területen napfényre került falazatokból azonban semmiféle épületnek határozott típusa föl nem ismerhető, minden valószínűség szerint magánházak maradványai, csakhogy ezek ezen helyen sokkal inkább ki voltak téve a rombolásnak, mint a Papföld más részén állók. Két különálló épület különböztethető meg, az egyik a Duna felé vezető út felől volt hozzáférhető s hat helyiséget foglalt magában, köztük az egyiknek apsisa van. A másiknak széles bejárata a palæstra felől nyílt s 8 helyisége közül az egyik hypocaustummal van ellátva. A két épületet egymástól utcaköz választja el, melynek csatornáján még érintetlenül találtuk a fedőlapokat, köztük egy rózsaaalakra átlukasztott követ, melyen át a tetők vize a csatornába folyhatott. A pontos fölmérések a mérnöki hivatal részéről legközelebb megtörténnek.

Az ásatások folyamán a törmelék közül a

nagyszámú csonka agyagedényt, falfestménytöröredéket bele nem értve, a következő leletek kerültek napfényre: 1 óriási, egészen ép gabonartartó agyagedény 9 ezüstéremmel, kórács, nagy kómozsar, 29 ezüst és 19 rézpénz, 62 bronzrégiség (köztük csonka diploma, phallusamullete, csirkeláb, írotoll, lovat ábrázoló fibula, bulla), 74 csonttű és 11 csontcalculus és koczka, 15 üvegyöngy, calculus és gyűrű, 1 carneol, 1 ólomcalculus, 8 agyagméc, 2 fogantyú agyagmécsekről, 2 agyagminta, 5 bélyeges terrasilgila, 1 vastör; összesen 242 darab.

A kaparóházon túl délre még szép eredménnyel biztatnak a kutatások, de a Papföldnek a kaparóháztól északra eső felében bizony már alig van földdarab, mely figyelemreméltó épületmaradványokat földhet. Az idén az országot mellett fekvő utcának még ki nem ásott részét a boltokkal óhajtanám felásatni, jövőre pedig be lehet szüntetni az ásatásokat a Papföldön.

A Papföldön látható római épületek felásatása mindenesetre megérdemelte a reá fordított költségeket, a különböző épületek akkora sorozata áll ott feltárva a szakemberek és nagyközönség okulására, minő az Alpeseiken innen másutt alig található valahol. De mégis csak igen kis részét képezték ezek Aquincumnak s Aquincum topographiájának ismeretéhez nem sokkal járultak. Pedig e tekintetben még mindig sok kérdés vár végleges megoldásra, így a táboré is, továbbá nem ismerjük még pontosan a város határait sem, sőt eddig rendszeresen egyetlen temetőhely sem ásatott fel. A papföldi ásatások beszüntetése csak azt jelentené, hogy a jövőben a kutatásokat annál nagyobb figyelemmel kell majd másfelé folytatni s már eddig is tudok néhány oly helyet, melyeknek felkutatása nemcsak a topographia érdekében fontos, hanem a múzeum gyarapodása szempontjából is gyümölcsöző lehet. A mult év is azok egyike, mely a legfényesebben igazolta, mennyi becses emlék rejlik Aquincum területén még a föld színe alatt. Pusztá számuk meggyőzhet bárkit is, hogy az aquincumi múzeumnak van mit megmenteni, gyűjteni, megővni. A kömölékek, melyekkel tavaly az aquincumi múzeum gyarapodott, a következők:

1. A budai fővárosi Vigadó helyéről M. Valerius Marcellus sírköve, ki Vercellæből származik.

zott s a II. segédlegióban mint közkatona szolgált. Ez is, mint az 1898-ban ugyanott talált másik két sírkő még a Trajanus korát megelőző időből származik.

2. Az újlaki téglagyár bécsi úti telepéről oltárkő az I. segédlegió egyik corniculariusától Jupiter tiszteletére.

3. Sziklai Arnold III. ker. pacsirtamező-utczai házának telkéről Cornelius Maximus oltárköve Mithras tiszteletére.

4. Schlesinger Ignác szomszédos háza telkéről oltárkő M. Antonius Sotericustól Jupiter tiszteletére.

5. Schaffler Istvánnak a régi szentendrei úti vámház mellett levő háztelkéről csonka feliratos sírkő.

6. A Császárfürdővel szemben épült katonai üdülőház telkéről Manilius Rogatus és Dubitata Zebuca sírköve 2 mellképpel; Trajanus koránál régiebb sírkő, mely alatt Tiberius Satto feküdt, a X. ikerlegiónak Cambodunumból származó katonája s 1 csonka polychrom sirtábla kagylófülkébe foglalt férfi-fejfel.

7. Back Károly bécsi út 102. sz. a fekvő márványgyára telkéről sírkő két álló alakkal, az egyik a II. segédlegió trombitásáé (cornicen); ugyanazon katona fiának kis sarcophagja; Ulpia Optata kisméretű sarcophagja, melyet szülei készítettek; a II. segédlegió egyik katonája által Vettia Fortunata nevű feleségének készített sarcophagja és egy nagy méretű sarcophag, melyet Mogentiana (Keszthely) municipium tanácsnoka és felesége fiok számára készítettek.

8. Karl János szőlőjéből az Aranyhegy oldaláról feliratos csonka sírkő.

9. Szent-Endréről Saly Ágoston kertjéből Jupiter és Juno tiszteletére oltárkő Aurelius Mucianustól.

10. Ugyanonnan a kath. egyház dézsmaházának lépcsőaljából oltárkő T. Julius Valenstól.

11. Ugyanonnan Peyer Vendel földjéről sírkőrészlet két mellképpel.

12. Ugyanonnan a püspöki udvar kerítésfalából négyszögű sirtábla 2 mellképpel s egy feliratos sírkő, melyen négykereű kocsí van ábrázolva.

A szentendrei kövek mint önkéntes ajándékok jutottak a múzeumba, melyeket elfogadtam, mert — legalább a sírkövek — tanulságos ana-

logiákul szolgálhatnak azon aquincumi köemlékekhez, melyeken a benszülöttek nemzeti (belföldi) viseletben jelennek meg.

Továbbá még a következő apró leletekkel gyarapodott a múzeum: Majláth Bélától Ó-Budáról származó 8 római ép üvegedényt szerzett, Schaffler Istvántól ajándékba kapott 4 agyagantefixumot, 2 bélyeges terrasingillatát és 4 bronzérmet, a hajózási társaságnak a meggyfa-utczában épült háza alapozásából ép üvegpalczkat és csonka agyagedényt, végül Back Károlytól 1 üvegphárból, 3 ép és 2 csonka üvegpalczkból, szekrénykéről való bronzlemezből s fülből, 1 dörzsolólapból és vasdarabokból álló sirleletet, összesen 28 darabot. Mindent összefoglalva a tavalyi gyarapodás 279 darabból állott.

Még a kisebb leleteket el lehet helyezni a múzeum szekrényeiben, mert összebb tolhatók, hanem a mi a köemlékeket illeti, már két év előtt is csak úgy állíthattam fel az újabb szerzemények közül a szebb darabokat, hogy a régiebb, kevésbé érdekesekeket eltávolítottam helyükéről. Tavaly azonban már a legszebb emlékeknek sem szoríthattam helyet. Mintegy 90 darab, köztük érdekesebbnél érdekesebb köemlékek fekszenek ez idő szerint a szabadban s a látogatók száza megbotránkoznak, hogy nincs fedett hely számukra. Nyilvánvaló, hogy ezen tarthatatlan helyzet orvoslása a legégetőbb szükség. Valami nagy áldozatról nem igen lehet szó, mert főleg csak a köemlékek elhelyezéséről kell gondoskodni s e célznak teljesen megfelelő egy oszlopos tornác (porticus) építése, mely a múzeum-épületet patkóalakban körül karolná.

A múzeum berendezésében tavaly tehát csak annyi változás történnhetett, hogy az 1898-ban szerzett legnevezetesebb leleteket közszemlére tettem s 4 mértföld-mutatót az út mentén fölállítottam. Ez utóbbi munka egyidejűleg a múzeum tatarozásával történt, melyre a főváros 2000 forintot szavazott volt meg, de a melyből csak mintegy 1200 forintot költött el a mérnöki hivatal. A kövek felállítása, kerítésjavítás, a kert öntözése, nemkülönben egy új fabódé felállítás 227 frt 60 krba került. Az új fabódében a Krepel-malom előtt talált színes mozaik helyeztetett el. A bódé faanyagáért külön 217 frt 18 krt fizettünk, míg a mozaik áthelyezéseért Róth Miksa 196 frt 95 krt kapott. Az athletákat ábrá-

zoló mozaik tavaly pénzhiány miatt már nem volt kijavítható, azt tehát az idén multhatatlanul restaurálni kell. Hasonlóképp az idén fogjuk az amphitheatrum falait a szokásos módon a további nagyobbmértvű pusztulás ellen biztosítani.

Mint más években, úgy tavaly is kétszer volt nagy tisztogatás; tavasszal 4 héten s őszszel 2 héten át folyt a gaz kiirtása, mely a falakban s a falak között fölburjázott. E célra 376 frt 30 krt költöttünk.

A Budapest Régiségeiből tavaly a VI. kötet jelent meg. A VII. kötet pedig sajtókészen áll a következő tartalommal: Kuzsinszky Bálinttól «Az újabb aquincumi emlékek», «A Dunában lelt ókori sisak», Éber Lászlótól «Aquamanile a fővárosi múzeumban», Gohl Ödöntől «Budapest emlékérméi» II. rész, Áldássy Antaltól «Buda városa, mint a baseli zsinat székhelye». Ezekon kívül szándékozom ezúttal először még mintegy 1 és fél ívet az aquincumi és fővárosi múzeumok történetére vonatkozó mozzanatok, a hatóság közérdekű határozatainak, jelentéseim s kisebb leletek publikálására szentelni.

Az ásatások látogatásának illusztrálására megbízható adatokat nem közölhetek, az idén azonban április 1-seje óta legalább azon látogatók számát jegyzik, kik a múzeumot megnézik. A vendégkönyvbe nem mindenki írja be nevét, mégis a tavalyi évből 189 külföldi látogató neve található benne. Még fölemlíthetem, hogy a lemergi philologiai társulatban október 28-án Homme Szaniszló az aquincumi ásatásokról felolvasást tartott.

Az aquincumi múzeum és ásatások dotációját a központ s a III. ker. előljárásság felesen kezelik. A központ 2540 forintot tartott fönn a személyi kiadásokra, a szolga ruházatára, a múzeum-épület biztosítására s a Budapest Régiségei költségeire. Tényleg kifizetett személyi kiadások czimén 1240 frtot, ruházatra 57 frt 20 krt, biztosításra 8 frt 26 krt, a Franklin-Társulatnak a Budapest Régiségei V. köteteért 621 frt 76 krt, a VI. köteteért 597 frtot, az V. kötet illusztrálására Weinwurm Antalnak 299 frt 95 krt, a VI. kötet illusztrálására ugyanannak 265 frt 78 krt, Divald Károlynak 35 frt 26 krt s szerzői honoráriumokra 375 frtot. A túlkiadás 960 frt 21 kr. volt, de a megelőző években akkora megtakarítások történtek, hogy a múlt évre fentar-

tott összeg nemcsak ezen túlkiadást fedezte, hanem fedezte a III. ker. előljárásságnál mutatkozó 129 frt 12 krnyi túlkiadást is, továbbá épen megmaradt 1899-ről az idén megjelent VII. kötet számára 1200 frt, sőt a főszámvevő 1150 frttal megtakarítás czimén a főváros bevételeit szaporíthatta.

A III. ker. előljárásság 1840 frtot kezel, mely azonban kevésnek bizonyult az ezen összeg terhére menő kiadások fedezésére, úgy hogy 129 frt 12 kr. túlkiadás mutatkozott az év végén. A túlkiadást leginkább a Krempel-malom előtt talált mozaik áthelyezésével járó, előre pontosan ki nem számítható költségek okozták. A III. ker. előljárásság kimutatása szerint az egyes kiadási tételek a következőképp alakultak:

1. Rendszeres ásatásokra	---	---	677 frt 25 kr.
2. A romok conserválására és az ásatási terület tisztántartására	---	---	376 " 30 "
3. Új bódéra, a kerítés kijavítására, a múzeum berendezésére és a mozaik áthelyezésére	---	---	641 " 73 "
4. Régiségek beszerzésére, fuvarra	---	---	193 " — "
5. A könyvtár gyarapítására	---	---	18 " 80 "
6. Vegyes kiadásokra	---	---	67 " 79 "

Az elmúlt évben ezek szerint a Régészeti ásatások és azok fentartása czimén kiadott összeg 5475 frt 08 kr. volt.

A folyó évre a dotáció ugyanaz, mely a tavalyi költségvetésben szerepelt, a tételekben sincs változás:

1. A vezető tiszleletdíja	---	---	1400 korona
2. A szolga fizetése	---	---	1080 "
3. Ruházata	---	---	200 "
4. Ásatás	---	---	2000 "
5. Falak conserválása	---	---	360 "
6. Az ásatási terület tisztántartása	---	---	600 "
7. Szerszámok	---	---	60 "
8. Régiségek vásárlása, fuvar	---	---	200 "
9. Könyvtár	---	---	160 "
10. Öntözés	---	---	200 "
11. Vegyes	---	---	100 "
12. Budapest Régiségei VIII. kötete	---	---	2400 "
Összesen	---	---	8760 korona

A bizottmány előterjesztésére a **Tanács** 1900. évi augusztus hó 16-án tartott ülésében következőképp határozott (60,673. sz. a.):

A régészeti szakbizottmánynak előterjesztése alapján mindenekelőtt tudomásul veszi a Tanács Kuzsinszky Bálint dr. úr, mint a régészeti ásatások vezetője által bemutatott jelentésnek a múlt évi ásatások eredményéről szóló részét s ennek kapcsán jóváhagyó tudomásul veszi a bizottság ama jelentését is, hogy a folyó évben az országút mellett fekvő utcának még föl nem tárt részei fognak föltártni.

Hasonlóképp örömmel tudomásul veszi a Tanács a jelentés ama részét, hogy az aquincumi múzeum a folyó évben is számos lelettel és ajándéktárggyal szaporodott s minthogy a leletek s ezek között főleg a kőemlékek helyszűke miatt fedett helyen el nem helyezhetők: elvben hozzájárul a Tanács a bizottmány abbéli előterjesztéséhez, hogy a múzeumépület körül patkós alakban legfeljebb 3000 korona költséggel egy oszlopos tornác (portikus) építtessék.

Utasítja ehhez képest a Tanács a mérnöki hivatalt, hogy erre vonatkozólag mielőbb egy tervet és költségvetést mutasson be.

Végleges elhatározását, illetőleg a költségeknek a jövő évi költségvetésbe leendő felvételére vonatkozó intézkedések megtételét a Tanács akkorára tartja fenn, a mikor a terv és költségvetés szabályszerűen fölvizsgálva lett.

Tudomásul veszi továbbá a Tanács, hogy a folyó évben a régészeti ásatásokra előirányzott költségösszeg keretén belül az athletákat ábrázoló mozaik restauráltatni fog s az amfiteatrum falai is a szokásos módon a további nagymérvű pusztulás ellen biztosítani fognak.

A mi a bizottmánynak abbéli javaslatát illeti, hogy jövőben a «Budapest Régiségei» című kiadványban mintegy 1 és fél ív az aquincumi és fővárosi múzeumnak történetére vonatkozó mozzanatok, a hatóság közérdekű határozatainak, az ásatásokra vonatkozó jelentések s a kisebb leletek publikálására szenteltessek: ehhez a Tanács a maga részéről hasonlóképp hozzájárul.

A mi végül a bizottmánynak azon kétfélebeli indítványát illeti, hogy a régészeti szakbizottmány megszüntetése mellett az oda utalt ügyek a múzeum- és könyvtárbizottság elé utaltassanak s hogy jövő évtől kezdődőleg a régészeti ásatások és a fővárosi múzeum dotációjára egy rovat alatt egy összegben vétessék föl: ezekhez

a Tanács a fölhozott indokok alapján hozzájárul, s elfogadás végett pártolólágg azzal terjeszti a törvényhatósági bizottság 1. közgyűlése elé, hogy a múzeum- és könyvtárbizottságot a régészeti szakbizottmány tagjaival kiegészíteni, s illetőleg a bizottmányban való részvételre pótlólágg még Eckermann Ede, Halász Gyula, Kunvári Fülöp, Tatay Adolf dr. bizottsági tag urakat s a III. kerületi előljáró urat is fölkérni, egyúttal pedig a régészeti ásatásokra, valamint a főv. múzeum dotációjára előirányzott összegekre nézve már a folyó évre is a kölcsönös átruházási jogot engedélyezni méltóztassék.

A közgyűlés 1900. évi szeptember hó 27-én a következő határozatot (1227. kgy. sz.) tette magáévá:

A régészeti szakbizottmány, valamint a Tanács előterjesztése alapján a közgyűlés a régészeti ásatások ügyének a fővárosi múzeummal leendő egyesítését elhatározza.

Ehhez képest a régészeti ásatásoknak és a fővárosi múzeumnak dotációi a jövő évtől kezdve egyesítendőek és a költségeloirányzatban egy fejezet alatt egy összegben veendőek föl. Egyúttal pedig a régészeti ásatásokra, valamint a fővárosi múzeum dotációjára előirányzott összegekre nézve már a folyó évre is a kölcsönös átruházási (virement) jogot a közgyűlés engedélyezi.

Továbbá kimondja a közgyűlés, hogy a régészeti szakbizottmány megszüntetése mellett az oda utalt ügyek a múzeumi és könyvtári bizottság elé utalandók s hogy a múzeumi és könyvtári bizottság a régészeti szakbizottmánynak mindazon tagjaival, a kik az előbb említett bizottságban még helyet nem foglalnak, kiegészítendő.

A bizottság ezen tagjai a következők: Eckermann Ede, Halász Gyula, Kunvári Fülöp és Tatay Adolf dr. fővárosi bizottsági tagok és a III. kerületi előljáró, a kiket is a közgyűlés a múzeum- és könyvtárbizottságba tagokul ezenel kiküld.

Egyiptomi emlék Ó-Budáról. Egyéb, rendkívül értékes régi egyiptomi emlékszerű maradványok között van a magyar nemzeti múzeum gyűjteményében egy kő is, a mely nem annyira a beléje vésett képirásos jegyek tartalma által kelti föl érdeklődésünket, mint inkább az által, hogy magyar földön Ó-Budán találták. 1852-ben

az ó-budai Percz-utca 206. számú házának építése alkalmából került napfényre.*

Bizonyára nem az első eset, hogy a szeszélyes véletlen ósrégi emlékkövel gazdagított, hiszen a mai Egyiptom területén már nagyon sokszor előfordult, hogy építés közben olyan követ találtak, a mely a felső habarcsréteg eltávolítása után a legnagyobb fontosságú történeti emlékeknek tűnt ki és éppen az a kiméletlen eljárás, a melyet a mult idők emlékeivel szemben annyiszor tanusítottak, igen gyakran előnyös volt a mai kutatásra nézve. Sok emlék éppen az által maradt fenn napjainkig, hogy előbbi időkben valahol építőanyagként használtak föl és ez előbbi épület lebontása alkalmából ismét előkerült, míg különben talán örökre elveszett volna. Ilyen vagy hasonló körülménynek köszönhetjük a szóban forgó kőemlék-töredéket is.

Hogyan került Ó-Budára? Csak sejtethetjük, de bizonyosat nem mondhatunk felőle. Lehetséges, hogy már római időben került ide, de valószínűbbnek tartjuk, hogy egy ó-budai polgár, a kit útja valamikor Egyiptomba vezetett, emlék gyanánt hozta onnan haza, hiszen manapság is nem ritkán előfordul, hogy még egyiptomi sírköveket is Európába hoznak és itt síremlékeknek használnák föl őket. Így Berlinben Brugsch basa tanár (meghalt 1894-ben) sírját olyan emlékkövel ékesítették, a mely egykor, az egyiptomi történet fénykorában (XVIII. dynastia) Fáraó sírja fölött állott.

A mi kőemlék-töredékünk korára nézve is figyelemreméltó, mert a bevéselt hieroglyphek írásjellege szerint a VI. dynastia idejéből, tehát a Kr. e. IV. évezredből való.

A bevéselt szöveg tartalma ma már nem fejthető meg. A töredéken csak egyes szavakat és betűket találunk, a melyek négy, vízszintes vonalakkal elkülönített sorban állanak. Mélyebb barázda következik azután, és alatta ismét néhány képirásos jegy.

Töredékünk első sorában jobbra első kép gyanánt** egy kulcsnak egyetlen hieroglyphikus

jegygyé egyesített négyszeres képét látjuk, melynek jelentése «*cnh* = élet». A négyszeres ismétlés többesszámra utal. Alatta félkör áll, a «*t*» betű, mely a sémita «*𐤏*»-nek felel meg. A női nem kifejezésére is használják, így *nh* = «úr», *nh-t* «asszony», de az új birodalomban (kezdődik a XVIII. dynastiával, tehát körülbelül 1575-ben Kr. e.) ezt a női végződést elhagyják. Azonkívül elvont jelentőségű főnévi formák képzé-

sére is használják, így például «*hpr* = válni», «*hpr-t* = történet», «*cnh* (olvasd *anch*) = élni», «*cnh-t* = az élet. Harmadik jegy gyanánt kinyújtott kart látunk. Mint betű a sémita «*y*»-nek (ajin) felel meg és *c*-vel iratik át, de ideografikus értéke is van és szűkebb értelemben «*kor*»-t jelent, tágabb értelemben *dī* (olv. *dá*) = adni; odatenni; odaállítani; odahatni, hogy». Az alatta álló hieroglyph — gyík képe — az «*f*» betűt jelzi. Nyelvtanilag suffixum a himnem harmadik személyének kifejezésére, péld. «*pr* = ház», «*pr-f* = az ő (himn.) háza»; «*sdm* = hallani», «*sdm-f* = ő (himn.) hall; tehát itt is «*adī* = adni, «*dī-f* = ő (himn.) ad. Az első sor ötödik képes

legű alkalmazásnál — balról jobbra. Hogy valamely föliratot jobbról vagy balról kell-e olvasnunk, az iránt az emberi és állati alakok helyzete ad útmutatást, a mennyiben ezek mindig a kezdet felé tekintenek.

* L. M. N. Múzeum régiség-naplója 67/1852. szám.

** Egyszer s mindenkorra megjegyezzük, hogy az egyiptomi írás rendszerint jobbról balra halad és csak kivételképen — határozott díszítő jel-

jegye sáslevél, melyet jelenleg «n»-vel irnak át. Etymologiailag megfelel a sémita «n»-nek, de többnyire úgy olvassák, mint a magyar á-t, például *Imn* = Ámon. Mellette áll a víz hullám képe, a mely mint hieroglyph az «n» betű jelzésére szolgál és így az előző í jeggyel kapcsolatban az «*in*» (olv. án) szót nyerjük, a mely igen használatos. Első sorban praepositiónak használják a «részéről» értelemben, például «*irt kst in hmī*» = a munka a művész részéről», vagyis a művész készítette munka. Ilyen vonatkozásban tehát passiv jelentése van. Ha valamely mondat alanyát különösen ki kell emelni, akkor a szokásos szófüzés ellenére a mondat elejére kerül, de az «*in*» szó előzi meg, például «*in hnf rdī, irtf* = ő Felsége meghagyta, hogy megtéssék». A mi esetünkben az *in* szót nyilván az első jelentéssel kell vennünk és praepositiót látnunk benne, de hogy milyen értelemben, azt a szöveg töredékes volta miatt meg nem fejthetjük.

A második sor a bagoly képével kezdődik. Mint hieroglyph az «m» betűt jelzi, de e képes jegyet praepositiónak is használják a -ban, -ben, -ba, -ból, -ből, -on, -en, -hoz, -hez, -höz, alatt, mint, szerint jelentéssel. Mint kötőszó is használatos, «midőn, ha» értelemmel. A mi kövünkön már az első sorban megkezdett szó betűje gyanánt szerepel, míg a mellette álló második «m»-nek praepositio-jelentése van és a következő szóra vonatkozik, a mely egyiptomi nyelven *im3h*, vagyis tiszteletreméltó, tisztelt, megdicsőült.

A harmadik sor *i*-vel és utána emberi alakal kezdődik. Az emberi alak a szokásos háromszögű kötényt viseli magán és bal kezét föl emeli. Az egésznek «ó!» indulatszó jelentése van. Következik az «*im3hw* = tiszteletreméltó, tisztelt, stb.» szó. A *w* betűt tipik képe fejezi ki, melynek elülső része még világosan látható.

A negyedik sorban ismét az «*im3hw*» szót olvassuk, mellette a *hr* = alatt» szó. A vonalozott kerek sík, a melyet *h*-val irunk át, a *ch* betűt jelzi és alatta a száj képe az *r* betűnek felel meg.

Az előttünk levő szövegtöredék értelmét tehát — mint már kezdetben említettük — lehetetlen megfejteni.

Az utolsó sorban álló két hieroglyph — az első valószínűleg ismét *r*, a második egy ág képe, a *ht* szótag jelölése — sem járul hozzá a szöveg értelmezéséhez. Annak a csekély eredménynek ellenére, a melyet töredékünk történeti és naplótudományi szempontból nyújt, mégis igen figyelemreméltó darab, mert írásának jellege szerint okvetlenül a régi birodalom idejéből való és így a legrégebb példány a magyar nemzeti múzeumban őrzött egyiptomi régiségek között.

Mahler Ede.

Az aquincumi négerszobrocska ismertetéséhez. A »Revue de l'Art ancien et moderne» folyóirat ez évi folyamában (VII. köt., 131. s kövv. II.) leírását és képét adja egy bronzszobornak, a mely érdekes kiegészítést képezi a »Budapest Régiségei» VI. kötetében tárgyalt négerábrázolások sorozatának. A 82 centiméter magas szobrot Tarragonában, a régi Hispania Tarraco városának maradványai között találták és jelenleg a tarragoniai múzeumban őrzik, melynek egyik legfőbb büszkesége. A kétségkívül alexandriai eredetű szobor néger fiút ábrázol. Testének idomai, a vékony lábszárak, a kiszökő has, de különösen feje, a legnagyobb ethnographiai hűségre való törekvést árulják el. Egyenletesen előre nyújtott két kezével tálcát támaszt alá. A test súlya a jobb lábszáron nyugszik, de a nélkül a szinte kínos contorsio nélkül, a mely a chalon-sur-saônei szobrocskát jellemzi és a mely némileg meg van az aquincumi példányon is. Ilyképen a tarragoniai szobor a terhet hordozó négerak ábrázolásának egy külön típusát képviseli, de még más szempontból is érdekes. Az a körülmény, hogy egy, a méreteiben megfelelő négyágú bronzlámpa mellett találták, valószínűvé teszi, hogy a tálcán a lámpa kezeléséhez szükséges apró szerszámokat helyezték el. Tekintetbe véve a méretek különbségeit, valami hasonló rendeltetést tulajdoníthatunk az aquincumi bronzszobrocskának is. É. L.